

POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 1980 SONRASI DÖNEM

THE EFFECT OF POLITICAL CONJUNCTION MOVEMENTS ON
PUBLIC EXPENDITURES: AFTER 1980 PERIOD

Ramazan KAYMAKÇI*

ÖZ

Çok partili siyasal hayata geçişle birlikte siyasi partilerin iktidar mücadeleleri süreklilik kazanmaya başlamıştır. İktidar olma, gücü elinde bulundurma isteği siyasal partileri ve politikacıları seçimleri kazanma uğruna bir takım ekonomik göstergeler üzerinde seçmenleri ikna etmeye yöneltmiştir. Bu ekonomik göstergelerin en önemlilerinden biri bütçe içerisinde yer alan kamu harcamalarıdır. Politikacılar kamu harcamalarını kullanarak seçmenler üzerinde etki oluşturup oylarını maksimize etmek isterler. Bu etkinlik politikada konjonktür hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Politikacılar politik konjonktür hareketleri ile seçmenlerin oylarını patronaj ilişkisine benzer şekilde almaya çalışırlar. Çalışma, koalisyon ve tek partili iktidarın ekonomik istikrar açısından karşılaştırmasını ortaya koyma ve

ABSTRACT

With the transition to multi-party political life, the political power struggles of the political parties started to gain continuity. The desire to be in power and to have power has led political parties and politicians to persuade voters on a number of economic indicators for the sake of winning elections. One of the most important of these economic indicators is public expenditures within the budget. Politicians want to maximize their vote by influencing voters by using public spending. This activity is defined as cyclical movements in politics. Politicians try to get voters' votes similar to the patronage relationship through political business cycles. The study is important in terms of revealing the comparison of the coalition and the one-party power in terms of economic stability and the

* YÖK Doktora Bursiyeri, Harran Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, rmznkaymakci@hotmail.com, ORC-ID: 0002-6534-8740. Kaymakçı, R. (Haziran 2020). Politik Konjonktür Hareketlerin Kamu Harcamaları Üzerindeki Etkisi: 1980 Sonrası Dönem, *Vergi Raporu*, 249, (122-147).

siyasal iktidarların ya da politikacıların seçimlerde uyguladığı politik konjonktür hareketlerinin ortaya konması açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, 1980-2019 yılları arasında yapılan seçimlerde uygulanan politik konjonktür hareketleri analiz edilmektedir. Söz konusu seçim yıllarında uygulanan mali göstergeler üç dönem (ANAP-Koalisyon-Ak Parti) olarak analiz edilmiştir. 1980-2002 yılları arası dönemde politik konjonktür hareketlerin izlenimleri görülürken 2002 sonrası dönemde (2018 genel ve 2019 yerel seçimleri hariç) politik konjonktür hareketlerine yönelik bir etkinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Politik Konjonktür Hareketleri, Kamu Harcamaları, Seçimler ve Bütçe.

Jel Sınıflandırma Kodları: H, A12.

GİRİŞ

Seçimler ülkelerin ekonomisini, kültürünü, sosyal hayatını, gelişmişliğini ve diğer tüm değerlerini belirlemede önemli bir katılım biçimidir. En buyurgan yönetimlerin bile yapmamaya cesaret edemediği, demokrasinin işlerliğini pekiştiren önemli bir iktidar belirleme katılımıdır. Seçimlerin insanlık tarihi için bu önemi seçim alanının da çetin olmasıyla sonuçlanmıştır.

Seçimi kazanmak isteyen siyasal partiler seçmenin oyuna talip olur ve karşılığında da onları ikna edici politikalar belirlemeye çalışırlar. Ekonomik açıdan bu politikaları yerine getirmede bütçe önemli bir araçtır. Bütçe siyasal iktidarların yol haritasını ifade etmektedir. Bütçenin bu fonksiyonu içerisinde bulunan kamu harcamaları, seçmenlerin taleplerini ve politikacıların vaatlerini yerine getirmede önemli bir mali göstergedir.

Demokratik rejimlerde iktidarların nihai hedefi siyasal gücünü korumak ve iktidarlarının devamını sağlamaktır. Bu anlamda seçmenlerin oylarına talip olan siyasal iktidarlar seçmenin oyu karşılığında vaatte bulunur. Siyasal iktidarlar vaatlerini kamu harcamalarını manipüle

political conjuncture movements applied by the political powers or politicians in the elections. In the study, the political conjuncture movements applied in the elections between 1980-2019 are analyzed. The financial indicators applied in the election years in question were analyzed in three terms (ANAP-Coalition-AK Party). While the implications of political conjuncture movements were observed in the period between 1980-2002, it was observed that there was no effect on the political conjuncture movements in the post-2002 period (excluding 2018 general and 2019 local elections).

Keywords: Political Conjuncture Movements, Public Expenditures, Elections and Budget

JEL Classification Codes: H, A12.

ederek yerine getirmeye çalışırlar. Böylece seçimden önceki yıl ekonomiyi genişletmeye ve hemen seçimden sonraki yıl ise daralmaya yol açacak önlemler alırlar. Aldığı önlemler sonucunda ise kendi siyasal temsilcilerinin fırsatçı politikalar ile yeniden seçilme şansını artırırılar. Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte politik konjonktür hareketleri ortaya çıkmış, partiler arasındaki oy-rant mücadelesi bütçedeki hareketlenmeleri artırmıştır. Bu anlamda çalışma Türkiye’de koalisyon ve tek parti iktidarı döneminde ekonomik istikrarı ortaya koyması ve yine bu dönemlerde ortaya çıkan politik konjonktür hareketlerinin ortaya konması açısından önem arz etmektedir.

Yapılan çalışmada 1980 sonrası dönemde Türkiye’de politik konjonktür hareketlerin yaşanıp yaşanmadığını 1980-2019 zaman serisi aralığında ekonomik göstergeler ışığında analiz edilmiştir. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde politik konjonktür hareketleri kavramı incelenirken ikinci bölümünde ise ek-1 tabloya aktarılan ekonomik göstergelerin seçim yılları itibarıyla analizi yapılmıştır.

1- POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ

1.1- Kavramın Tanımı

Siyaset biliminin gelişim sürecinde “politika” kelimesi önemli değişimler yaşayarak günümüze kadar gelmiştir. Bu anlamda politika, pratikte bir topluluğun menfaati doğrultusunda gerçekleştirilen fiili hareketler olarak tanımlanmaktadır.¹ Politikada topluluğun menfaati söz konusu ise bu toplumda yaşayan bireyler arasında bir çatışma ve mücadele yaşanır. Çünkü insanlar menfaatleri söz konusu olduğunda sahip oldukları farklı fikir ve isteklerinden dolayı mücadeleye girecektir. Buradaki mücadelenin asıl konusu var olan değerlerin paylaşılması durumudur. Mücadelede hedeflenen ise iktidarın ele geçirilmesidir. Bu anlamda politika “kimin, neyi, ne zaman, nasıl elde ettiğini” belirleyen bir faaliyet olarak nitelendirilebilir.² Dahl, politikayı başka ülkelerin zenginliklerini kendi ülkelerine taşımada bir araç olarak görmektedir. Zenginlikten kastı, yüksek gelir, mesleki çeşitlilik, yaygın okur-yazarlık, sağlık olanaklarının kalitesi, kentleşme, ortalama ömür gibi kriterlerin ülkeye empoze edilmesidir.³ Böylece mevcut siyasi iktidar ülkeye taşınan bu zenginlikler sayesinde iktidarı ele geçirme fırsatına kavuşabilmektedir.

Ülkelerin ekonomide karşılaştıkları işsizlik, enflasyon artışı, borçların giderek artması vb. gibi etkenler ekonomik dengeyi bozucu etkiler oluşturur. Ancak bir süre sonra yaşanan bu olum-

suzlukların aksine, işsizliğin azaldığı, enflasyonun düştüğü ve ödemeler dengesinin düzelmesi gibi ekonomide olumlu gelişmeler yaşanır. İktisat bilimi ekonomide görülen bu tarz inişli çıkışlı hareketlere “konjonktür” adını vermektedir.⁴

Konjonktür, bunalım ve refah dönemlerinde iniş ve çıkışları ifade etmektedir.⁵ Seçim dönemleri de ekonomide iniş ya da çıkışın meydana geldiği dönemleri ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda seçim dönemleri konjonktürel dönemler olarak görülmektedir. Seçimlerin yapıldığı dönemlerde politikacıların oy maksimizasyonu açısından girdiği mücadele politik konjonktür hareketleri uygulamalarını ortaya çıkarmaktadır.⁶

Seçim dönemlerinde politikacılar çıkarlarını korumak için vergi indirimi, transferlerin artırıldığı ve hükümetin harcamalarının artırıldığı uygulamalar gerçekleştirirler.⁷ Böylece politikacılar seçimlerden önceki dönemlerde, ekonomik göstergeleri iyileştirmek için genişletici mali politikalar izlemeye çalışırlar. Seçimlerin bitiminden sonra ise genişletici mali politikaların aksine daraltıcı mali politikalar izlemeye başlarlar. Politikacıların her oylama döneminde uyguladığı bu tarz ekonomik çıkar politikaları, tekrarlanarak politik konjonktür hareketlerin oluşmasına neden olmaktadır.⁸

Politik konjonktür hareketleri kavramı ilk olarak Nordhaus tarafından kullanılmıştır. Nordhaus makroekonomik göstergelerin seyrinin po-

¹ Orhan TUNA ve Nevzat YALÇINTAŞ. *Sosyal Siyaset*. Filiz Kitabevi. İstanbul 1991. s. 21.

² Münci KAPANI. *Politika Bilimine Giriş*. Bilgi Yayınevi. İstanbul 2007. s. 18.

³ Robert Alan DAHL. *Demokrasi ve Eleştirileri*. Çev. Levent Köker. Yetkin Yayınevi. Ankara 1993. s. 319.

⁴ Kemal ERKİŞİ. *Seçim Çevrimleri Teorileri: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul 2007. s. 30.

⁵ Emine FIRAT ve Cuma DEMİRTAŞ. *Konjonktürel Teoriler Işığında Türkiye’de Yaşanan 2000- 2001 Krizinin Değerlendirilmesi*. Ekonomi Bilimleri Dergisi. Cilt 4. No 1. 2012. s. 25.

⁶ Sara ONUR. *Politik Konjonktür Dalgaları ve Türkiye Uygulaması (1950-2000)*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 2. 2001. s. 158.

⁷ Kenneth ROGOFF. *“Equilibrium Political Budget Cycles”*. The American Economic Review. Vol. 1. No. 80. 1990. p. 21.

⁸ Filiz ÖZKAN ve Recep TARI. *“Türkiye’de 1980 Sonrası Seçim Dönemlerinin Politik Konjonktür Dalgaları Teorisi Çerçevesinde Analizi”*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 36. 2011. s. 224.

litik hareketlere bağılı olarak değişim geçirdiğini söylemiştir.⁹ Oy maksimizasyonunu amaçlayan politikacılar, seçimlerden önceki dönemlerde genişletici mali politikalar, seçimlerden sonraki dönemlerde ise ortaya çıkan açıkları ve ülke ekonomisini dengelemek istemeleri sebebiyle daraltıcı mali politikaları tercih ederler. Politikacıların seçim dönemlerinde izledikleri bu politikalar sonucunda ise ekonomide konjonktürel hareketler meydana gelmektedir.

Politik konjonktür hareketleri kapsamında yapılmış olan çalışmalara bakıldığında iki farklı şekilde ele alındığı görölmektedir. İlki Nordhaus¹⁰ tarafından ele alınan fırsatçı model ve Hibbs¹¹ tarafından geliştirilen partizan modelin oluşturduğu geleneksel yaklaşımdır. İkincisi ise rasyonel beklentiler hipotezinin geçerli olması halinde bile fırsatçı ya da partizan tutumların izlenebileceğini ortaya çıkarmaya çalışan modern yaklaşımdır.¹²

1.2- Politik Konjonktür Hareketleri Gelişimi

1.2.1- Geleneksel Politik Konjonktür Hareketleri

Nordhaus ile başlayan politik konjonktürün ilk çalışmalarında, politikacılar seçimleri kazanma, oy maksimizasyonunu sağlama hedefinde iken; seçmenler ise içinde bulundukları ekonomik göstergelerin iyileştirilmesi uğruna politi-

kacılarla çıkar ilişkisine girmektedir.¹³ Bu çıkar ilişkisi tek taraflı olmayıp her iki tarafa da fayda sağlamaktadır. Bu anlamda seçime katılan politikacıların ya da siyasi partilerin iktidarda kalma şanslarını artırmak amacıyla ekonomiyi manipüle etme hedefleri fırsatçı (oportünistik) davranış olarak görülürken, bu davranışı benimseyen modellere ise fırsatçı (oportünistik) modeller denildiği görölmektedir.¹⁴

Benzer beklentiler içerisinde bulunan seçmenler ile Phillips eğrisi üzerindeki fırsatçı modellerde seçmenler ise uzağı göremeyen (miyop) davranışlarda bulunan, ekonominin nasıl ilerlediğini tam olarak anlamayan, geçmişini hızla unutan ve enflasyon-işsizlik arasındaki örüntünün farkında olmayan karar birimleri olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Bu yaklaşımda politikacıların en büyük beklentisi seçimlerden önceki genişletici mali politikalarla seçmenlerin oyunu alabilmektir. Bu durumun uygulanmasında seçmenler politikacıların seçimlerden önce oluşturduğu yapay ekonomik genişlemeye (düşük işsizlik, yüksek büyüme ve düşük enflasyon) doğru yönelebilmektedir. Politikacıları ekonomik genişlemeye iten bu etki, seçim sonucunda ekonomide bir daralmanın yaşanabileceğini göstermektedir. Ancak seçmenlerin miyopluk özelliğinden kaynaklı olarak, seçmenler seçimlerden önce izlenen genişletici mali politikaların seçim sonrasında yerini daraltıcı mali

⁹ Eric DUBOIS. "Political Business Cycles 40 years after Nordhaus". (<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01291401/document>. 2016). Erişim tarihi: 02 Nisan 2019.

¹⁰ William NORDHAUS. "The Political Business Cycle". Review of Economic Studies. No. 42. 1975. s. 169-190.

¹¹ Douglas HIBBS. "The Partisan Model of Macroeconomic Cycles: More Theory and Evidence For The United States". Economics and Politics. Vol. 1. No. 6. 1994.

¹² İpek CEBECİ. "Politik Konjonktür Teorileri: Literatür Taraması". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 12. Sayı 62. 2019. s. 1198.

¹³ Mesut KARAKAŞ. "Political Business Cycles in Turkey: A Fiscal Approach". Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt 20. Sayı 1. 2013. s. 246.

¹⁴ Zeynep KARAÇOR ve Taha Bahadır SARAÇ. "Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması". Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi. 2004. s. 105.

¹⁵ Christopher WLEZEIEN. "The Myopic Voter? The Economy and US Presidential Elections". Electoral Studies. No. 39. 2015. s. 197.

politikalara bırakacağı gerçeğini dikkate almaya-
rak fırsatçı bir tutum içerisinde yaklaşan iktidar
partisini ödüllendirmiş olmaktadır.¹⁶

Geleneksel fırsatçı modelin Nordhaus ta-
rafından ele alınmasını sağlayan gelişme 1972
yılındaki ABD başkanlık seçimidir. Nordhaus,
Nixon'un başkanlık seçimi öncesinde bu modelin
varsayımlarına özgü hareket ettiğini söylemek-
tedir.¹⁷ Kısacası başkanlık seçiminde Nixon'nun
da uygulamaya çalıştığı geleneksel fırsatçı mo-
del, uyarılmaya maruz kalan seçmenlerin ve
yeniden seçilebilmeyi kendine hedef edinen poli-
tikacıların rasyonel olmayan davranışlarını konu
edinir.¹⁸ Politikacılar da seçmenlerin bu miyopluk
davranışlarından faydalanıp kendilerine oy vere-
ceği varsayımıyla, seçimler öncesinde ekonomi-
de genişletici politikalar izlerler.

İkinci geleneksel model Hibbs tarafından
geliştirilmiştir.¹⁹ Hibbs partizan, makroekonomik
vb. farklı ideolojik yönelime sahip (sağ-sol
ve merkez partiler) hükümet partilerinin farklı
politikalar uyguladığını ve her bir tarafın kendi
seçmenleri tarafından kendini kabul ettirdiğini
söylemektedir. Nitekim soldaki tarafların artan
enflasyon maliyetlerinin aksine işsizlik sorununa
öncelik verdiğini, oysa sağ tarafların enflasyona
karşı mücadele için daha yüksek bir işsizlik oranı
pahasına politika uyguladıklarını belirtmektedir.
Hibbs'in partizan modeli, Nordhaus'un aksine iş-
sizlik/enflasyon kombinasyonundaki sistematik

ve sürekli farklılıkları göstermektedir.²⁰ Partilerin
sahip oldukları bu ideolojik altyapıya bağlı olarak
Hibbs 12 Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkesini
analiz ederek, sol partilerin egemen olduğu ül-
kelerde, sağ ideoloji ile yönetilen ülkelere kıyasla
daha yüksek enflasyon ve daha düşük işsizlikle
karşılaştığını belirtmiştir. Ayrıca sağ parti ikti-
darlarının yaşandığı dönemlerde merkez banka-
sının sıkı para politikası izlediği, sol parti iktidar-
larının ise merkez bankasının daha gevşek para
politikasını tercih ettiği sonuçlarına ulaşmıştır.²¹

Hibbs tarafından aktarılan bu sonuçlar parti-
zan politik konjonktür teorisinin ana varsayım-
larını oluşturmaktadır. Buradaki temel durum,
siyasal partilerin fırsatçı (oportünist) konjonktür
teorisinden farklı olarak, tamamen birbirinden
farklı ideolojilere sahip oldukları varsayımdır.
Hibbs'e göre birbirinden tamamen farklı yapıda
bulunan siyasal partilerin farklı ideolojilerle farklı
amaçlara hizmet etmesi olağan bir durumdur.²²

1.2.2- Modern Politik Konjonktür Hareketleri

Politik konjonktür hareketleri rasyonel bek-
lentilerin varlığıyla, rasyonel beklentiler öncesi
ve sonrası olmak üzere sınıflandırılmıştır. Rasyo-
nel beklentiler öncesi dönem Nordhaus'un öncü-
lük ettiği dönemdir. Rasyonel beklentiler sonrası
dönem ise, modern politik konjonktür olarak
isimlendirilen ve Hibbs, Alesina-Cohen-Roubini

¹⁶ Zeynep KARAÇOR ve Taha Bahadır SARAÇ. *a.g.e.* s. 105.

¹⁷ William NORDHAUS. *a.g.e.* s. 171.

¹⁸ Allan DRAZEN. "The Political Business Cycle After 25 Years". (<http://www.nber.org/chapters/c11055>). <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.578.167&rep=rep1&type=pdf>. Erişim tarihi: 09 Nisan 2019, s. 2.

¹⁹ Doouglas Hibbs. "The Partisan Model of Macroeconomic Cycles: More Theory And Evidence For The United States". *EconomicsandPolitics*. Vol1.No.6.1994. (https://www.researchgate.net/publication/227346369_The_Partisan_Model_of_Macroeconomic_Cycles_More_Theory_and_Evidence_for_the_United_States). Erişim tarihi: 10 Nisan 2019, s. 2.

²⁰ Filiz ERYILMAZ ve Dilek MURAT. "Searching for Political Business Cycles in Turkey: Findings from Fiscal Policy". *International Journal of Economic and Administrative Studies*. No. 17. 2016. s. 200.

²¹ Doouglas HIBBS. "Political Parties and Macroeconomic Policy". *American Political Science Review*. No 71. 1977. s. 1468. (https://www.jstor.org/stable/1961490?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents). Erişim tarihi: 10 Nisan 2019.

²² Douglas HIBBS. *a.g.e.* 1977. s. 1470.

ve Chappell-Keech gibi isimlerin öncülük ettiği dönemdir.²³ Modern dönemde fırsatçı davranışları ispata yönelik çalışmalar, rasyonel fırsatçı modeller ve partizan davranışların ispatını ortaya koyan modeller ise rasyonel partizan modeller olarak nitelendirilmiştir.²⁴

Ortaya konulan her iki modelde de geleneksel politik konjonktür teorileri geliştirilmiştir. Bu anlamda rasyonel fırsatçı model, Nordhaus modelindeki varsayımların geliştirilmiş halini ifade eder. Bu modelde de ekonominin Phillips eğrisi ile açıklanması, iktidarın fiyat istikrarını direkt olarak kontrol edebilmesi, politikacıların sadece fırsatçı modellerle ve partizan özellikler göstermemesi, seçim zamanları dışında sabit bir yapıda bulunulması gibi varsayımları bulunmaktadır. Nordhaus modelinden ayrılan yönü ise oy verme davranışında bulunacak seçmenlerin rasyonel beklenti içerisinde olmaları ve partilerin siyaseti yönlendirici yetenekleri dışında tüm konularda bilgi sahibi olmalarıdır. Seçim dönemi geldiğinde ise en yüksek faydayı gözeterek kendi çıkarları doğrultusunda oy verme davranışında bulunmalarıdır.²⁵

Rasyonel fırsatçı model ve rasyonel partizan model iki açıdan farklılık arz etmektedir.

Birinci fark, rasyonel beklentiler teorisinin politika etkisizliği varsayımdır. Bu varsayımına göre makroekonomik politikalar ve para politikaları reel ekonomik gidişatı artı-eksi yönde etkileyememektedir. İkinci fark ise modern yaklaşımla beraber rasyonalite varsayımının var olmasıdır. Rasyonalite varsayımına göre makro göstergeler üzerinde olumsuz ekonomik etkiler oluşturan iktidarlar rasyonel davranan seçmenler tarafından tekrardan seçilmezler.²⁶

Rasyonel beklentiler üzerine şekillenen modern politik konjonktür hareketler teorisinin ikinci aşaması 1980'li yıllarda gelişim göstererek önemli noktaya ulaşmıştır. Bu anlamda Cukierman ve Meltezer²⁷, Rogoff-Sibert²⁸, Persson-Tabellini²⁹ ve Alesina³⁰ gibi isimlerin rasyonel partizan model üzerine geliştirdiği çalışmalar önemli gelişmeler olarak görülmektedir.

1.2.2.1- Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Hareketleri

Modern yaklaşımın en temel özelliği seçmenleri ve seçmenlerin davranışlarını rasyonel davranışlara bağlı tutmasıdır.³¹ Bu temel özellik, rasyonel beklentiler teorisi kapsamında bulunan ekonomik ajanların gelişmeleri yakından takip

²³ Sara ONUR. "Politik Konjonktür Dalgalanmaları ve Türkiye Uygulaması (1950-2000)". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 2. 2001. s. 163.

²⁴ Levent CİNKÖ. "Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri". Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 19. 2005. s. 327.

²⁵ Funda TELATAR. "Makro Ekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar". Ekonomik Yaklaşım Dergisi. Cilt 9. Sayı 31. 1998. s. 48.

²⁶ İpek CEBECİ. a.g.e. s. 1198.

²⁷ Alex CUKIERMAN ve Allan MELTEZER. "A Political Theory of Government Debt and Deficits in a Neo-Ricardian Framework". American Economic Review. Vol. 4. No. 79. 1989. p. 713-732.

²⁸ Kenneth ROGOFF and Anne SIBERT. (1988). "Elections and macro Economic Policy Cycles". Review of Economic Studies. Vol. 1. No. 55. s. 1-16.

²⁹ Torsten PERSSON and Guido TABELLINI. Political Economics and Public Finance. (https://www.nber.org/papers/w7097.pdf). Erişim tarihi: 10 Nisan 2019.

³⁰ Alberto ALESINA. "Macroeconomic Policy in a Two-party System as a Repeated Game". Quarterly Journal of Economics. No. 102, 1987. s. 651-678.

³¹ EDLIN ve diğerleri. "Voting as a Rational Choice: The Effect of Preferences Regarding The Well-Being of Others". (https://pdfs.semanticscholar.org/10aa/af4da2f64d12c42d3bfe6e40e73902f29d04.pdf. 2005). Erişim tarihi: 16 Nisan 2019.

ettiği anlamına gelir. Bu durum içerisinde bulunan seçmenlerin başka bir deyişle rasyonel beklentilerle hareket eden bireylerin varlığı, politikacıların ekonomik göstergeleri manipüle etmelerini engelleyici nitelik taşır. Böylelikle de politikacılar özellikle seçim dönemlerinde uyguladıkları genişletici politikalara körü körüne inanan seçmen grubundan yoksun kalmaktadır.³² Rasyonel fırsatçı politik konjonktür hareketlerinin yaşandığına yönelik analizde bulunmak için seçim yılı sabit tutularak hem seçimden önceki yıl, hem sabit tutulan yıl ve hem de seçimden sonraki yılın göstergelerin karşılaştırılması yapılır. Rasyonel davranış içerisinde bulunan seçmenler güçlü bir bilince sahiptirler. Seçmenlerin bu donanımı onların partiler tarafından uyarılmalarını da engellemektedir. Ancak tamamen fırsatçı davranışların ortadan kalktığı varsayımı da geçerli değildir. Bazı koşullarda rasyonel beklentilerin yaşandığı durumlarda bile Nordhausyen konjonktür hareketleri meydana gelebilir.³³ Bu koşullar; politikacı ile seçmen arasındaki asimetrik enformasyon, rasyonel ihmalkârlık ve seçmen davranışlarında zamanlar arası yaşanan kutuplaşmadır.³⁴

Rasyonel fırsatçı modelde politikacılar kendilerini seçmenlerden daha yetkin ve bilgili olarak görmektedirler. Bu nedenle politikacılar asimetrik enformasyonu lehine kullanarak ve yeterlilik imajını sergileyerek Nordhausyen konjonktür modelinin (geleneksel) öngördüğü fırsatçı politik konjonktür girişimleri de bulunabilir. Öte yandan rasyonel modelde, fırsatçı politikaların aleni bir şekilde uygulanmasının seçmenler tarafından cezalandırılacağı varsayılmaktadır. Dolayısıyla

bu model Nordhausyen modelden farklı olarak kısa süreli ve daha düzenli bir yapı taşımaktadır. Başka bir deyişle bu modelde seçmenleri uzun süre yanıltabilmenin mümkün olmadığı dile getirilmektedir.³⁵

Rasyonel fırsatçı modelde, politikacıların yeterlilikleri konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kimi politikacıların uyguladığı ekonomik politikaların yansımalarının zaman alması ve dışsal şoklar nedeniyle bu modelde seçmenlerin ekonomik göstergeleri iyi bir şekilde okuması mümkün olmamaktadır. Özellikle Rogoff Model’inde ortaya çıkan kamu harcama bileşenlerinin değiştirilmesi başka bir deyişle kamu harcamaları bağlamında yatırımlar yerine tüketim harcamalarına öncelik verilmesi söz konusu olmaktadır. Böylelikle de seçmenler kamu harcamalarının kısa vadeli olması sebebiyle bunun etkilerini hemen görebilmektedir. Kamu harcamalarını mümkün olduğunca en düşük maliyetle gerçekleştirmek isteyen politikacılar asimetrik enformasyonu kullanarak seçimlerden önceki dönemlerde çeşitli maliye politikası uygulamalarını gerçekleştirebilir. Burada önemli olan mali araçların rasyonel bireyleri nasıl etkilediğidir. Böylece politikacılar kamu borç miktarı, vergiler, döviz kuru politikaları, fiyat istikrarı ve bütçe politikalarını manipüle edecek şekilde ve süreci yöneterek seçmenleri etkilemeye çalışırlar.³⁶

Asimetrik enformasyonun politikacılar tarafından kullanılması ekonomide olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bilginin açık ve ulaşılabilir hale gelmesi, seçmenlerin daha fazla bilinçlenmesini ve demokrasinin gelişme-

³² David MEYER. “Protest and Political Opportunities”. Annual Reviews. No 30. 2004. s. 128. (https://www.jstor.org/stable/29737688?readnow=1&refreqid=excelsior%3A42eccfdd40856cd2dbb79ca2e1a31e70&seq=1#page_scan_tab_contents). Erişim tarihi: 10 Nisan 2019.

³³ İpek CEBECİ. *a.g.e.* s. 1198.

³⁴ Levent ÇİNKÖ. *a.g.e.* s. 328.

³⁵ Alberto ALESINA. *a.g.e.* s. 666.

³⁶ Zeynep KARAÇOR ve Taha Bahadır SARAÇ. *a.g.e.* s. 107.

sini sağlamaktadır. Böylece asimetrik enformasyon politikacılar tarafından daha az başvurulur hale gelecektir.³⁷

Rasyonel ihmalkârlık olgusu, seçmenlerin tek tek olmalarının yanı sıra birlikte hareket etmelerini sağlayacak enformasyon yapısının oluşturulmasının fırsatçı eğilimleri azaltacağı varsayımına dayanır. Aksi durumda ise seçmenler arasındaki enformasyon kopukluğu fırsatçı politikaları artıracaktır.³⁸

Mevcut yıl ve gelecek dönem seçmenleri arasında kamu harcamalarına olan talepten kaynaklı uyuşmazlık, kamu borçlarında dalgalanmaya neden olacaktır. Borçların bir sonraki nesillerin üzerine bindirdiği yük³⁹ politikacıların cari yıldaki seçmenlerin tercihlerine göre hareket etmesine neden olmaktadır. Borçlanmaya ek olarak hükümetler para arzını artırmak suretiyle enflasyonist bir ortam yaratarak gelecek nesiller üzerinde olumsuz etki bırakma yoluna da gidebilirler.

1.2.2.2- Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Hareketleri (Alesine)

Hibbs'in geleneksel partizan yaklaşım teorisi-ne Alesine tarafından rasyonel beklentiler ve oyun teorisinin uygulanmasıyla 1987 yılında rasyonel partizan politik konjonktür teorisi geliştirilmiştir.⁴⁰ Rasyonel partizan modeli, geleneksel fırsatçı modeldeki varsayımlara paralel olarak geliştirilmiştir. Bu modelin, siyasi iktidarın fiyat istikrarını kontrol altına alması, ekonominin Phillips eğrisiyle (enflasyon-işsizlik ilişkisi) belirtilmesi, poli-

tika uygulayıcılarının yalnızca partizan davranışlar sergilemesi, seçmenlerin rasyonel olması başka bir deyişle partiler arasındaki ideolojik farklılığı bilmesi ve seçim dönemini dışsal tutarak sabit bir politika benimsemesi geleneksel partizan yaklaşım teorisiyle benzer yönleridir.⁴¹

Hükümetlerin sahip oldukları farklı partizanlık anlayışıyla beraber, siyasal partilerin kendi iç bilgi birikimleri ve işleyişini seçmenlerden daha iyi bildiği belirtilmektedir. Bu nedenle hükümetler, seçim dönemlerinde politik hileler yapmakta ve makroekonomide partizanlık sergilemektedir. Bunun sonucunda da ekonomik düzende partizan politik konjonktür hareketleri meydana gelmektedir.⁴²

Rasyonel partizan model, geleneksel partizan modele beklentiler teorisi ve asimetrik bilginin dâhil edilmesiyle geliştirilmiştir.⁴³ Rasyonel partizan modelde farklı amaçlara sahip iki politik parti ele alınır. Ele alınan bu partilerde, rasyonel ve bu rasyonel davranış oyun teorisi çerçevesinde analize dahil olur. Seçmenler rasyonel davranışlarla en iyi tercihlerini yansıtan politik partiyi oylarlar. Burada seçimin vaatlerinden çok seçmenin rasyonelliği ön plandadır. Ortaya çıkan rasyonel davranışla hangi partinin seçimi kazanacağı seçmenlerin tercihlerindeki hareketliliğe bağlı olarak ortaya çıkar. Model geleneksel partizan modelin varsayımlarına şu varsayımların eklenmesiyle geliştirilmiştir⁴⁴:

- Fiyat istikrarı (enflasyon) beklentileri rasyonel temellere dayanır.

³⁷ Ahmet Sinan BALYEMEZ. "Seçimlerin Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri ve 2018 Seçimleri". Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 16. Sayı 4. 2018. s. 169.

³⁸ Levent ÇİNKÖ. a.g.e. s. 332.

³⁹ Abuzer PINAR. *Maliye Politikası*. Nobel Yayınevi. Ankara 2017. s. 43.

⁴⁰ Alberto ALESİNA. a.g.e. s. 651-678.

⁴¹ Funda TELATAR. "Makro Ekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar". Ekonomik Yaklaşım Dergisi. Cilt 9. Sayı 31. 1998. s. 51.

⁴² Doouglas HIBBS. a.g.e. s. 12.

⁴³ Funda TELATAR. a.g.e. s. 51.

⁴⁴ Kemal ERKİŞİ. *Seçim Çevrimleri Teorileri: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul 2007. s. 47.

- Politikacılar identik özelliklere sahip değildir. Sol ideolojiyi benimseyen partiler işsizlik-büyüme unsuru üzerinde dururken enflasyonla daha az ilgilenmekte, sağ partiler ise enflasyona daha çok ağırlık vermektedir.
- İki partili bir seçim söz konusudur. Bu partiler iktidarı ve muhalefetti temsil ederler.
- Seçmenlerin tercihlerinin farklılığı onların enflasyon ya da işsizliğe daha çok önem veren partiye kaymasına neden olmaktadır.
- Seçimlerin zamanlaması içsel etkenlere bağlı olmadan belirlenmektedir (Seçimlerin tarihsel bir kesinliği bulunmamaktadır).
- İktidar fiyat istikrarının doğrudan kontrol edicisi konumundadır.

Rasyonel partizan modelde enflasyon ve büyüme oranlarındaki değişim, seçimleri kimin kazanacağını bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, sağ bir parti iktidarından sonra iktidara gelen sol bir parti, önceki dönemde uygulanan daraltıcı ekonomi politikaları yerine genişletici mali politikalar uygulayarak enflasyonun yükselmesi pahasına büyümeyi sağlayabilir. Aynı durumu sağ partilerde gerçekleştirip daraltıcı mali politikalar uygulayarak enflasyonu kontrol altına almak isteyebilir. Bu durumdan hareketle iktidarın enflasyon ya da büyümeyi doğal düzeyinden ne derece uzaklaştıracığını belirsizlik düzeyi belirler. Belirsizliğin artması durumunda ise enflasyon ve büyüme oranında sapmalar meydana gelmektedir.⁴⁵

Seçmen davranışlarının belirlenmesinde makroekonomik göstergeler son derece önemlidir. Bu nedenle rasyonel seçmenler iktidara gelecek partileri oylarken cari ekonomik özellikleri dikkate alarak hareket ederler. Böylece rasyonel seçmenler refah dönemlerinde düşük enflasyo-

nu tercih eden partilere yönelirken, resesyon dönemlerinde ise yüksek enflasyonu tercih eden siyasi partilere yönelirler. Bu anlamda Balke seçim sonuçlarının dışsal değil de içsel koşullara bağlı olarak oluştuğunu söyler. Buradaki içsel etkiden kasıt politikacının müdahalesidir. İçsel etkiye bağlamasının en önemli göstergesi de seçmenlerin oylama yaparken cari ekonomik özellikleri dikkate alarak oy kullanmalarıdır. Böylece seçimi kazanacak taraf ortanca seçmene en çok hitap eden parti olacaktır.⁴⁶

2- 1980 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİNİN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNE ETKİSİ

2.1- Türkiye Ekonomisinin 1923-1980 Dönemi Genel Görünümü

Cumhuriyet döneminde tek partinin egemenliği ekonominin de tek parti güdümünde gelişmesine neden olmuştur. Bu nedenle politik çıkarlar söz konusu olmamıştır. Ancak savaş dönemlerinde uygulanan katı ekonomi politikaları halk üzerinde ciddi etki bırakmıştır. Özellikle merkez çevre çatışmasının yaşanmaya başlaması ve ekonominin devlet yerine özel sektör ağırlıklı olmasını isteyen bürokrat seçkinleri ile toprak zenginlerinin çatışmaları beraberinde çok partili siyasi hayata geçişi gerçekleştirmiştir. Çok partili siyasal hayata geçiş artık ekonominin partiler için iktidarda kalabilme mücadeleleri başka bir deyişle siyasal iktidarın anahtarının ekonomik göstergeleri iyileştirmeden geçtiği dönemi ifade etmektedir. Çünkü oy maksimizasyonu sağlamak isteyen politikacılar aynı zamanda seçmenlere vaatler vermek ve bu vaatleri yerine getirecek kaynakları göstermek zorunda kalmıştır.⁴⁷

⁴⁵ Levent CİNKÖ. a.g.e. s. 334.

⁴⁶ Nathan BALKE. "Partisanship Theory, Macroeconomic Outcomes and Endogenous Elections". Southern Economic Journal. Vol. 57. No. 4. 1991. s. 925.

⁴⁷ Abdolvahap AKINCI ve Sefa USTA. "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi". Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Dergisi. Cilt 17. Sayı 29. 2015. s. 48.

Çok partili hayata geçişle beraber Türkiye'de demokrasinin gelişiminin seyri ekonomi seyriyle paralellik izlemiş ve bir türlü istenilen düzeye gelememiştir. Demokrat Parti 1950-60 yılları arasında siyasi iktidarı elinde bulundururken yakalanan ivme ile liberal politikalar benimsemiş ve yabancı sermayeyi çekmek için Petrol ve Yabancı Sermaye Teşvik Kanunlarını çıkarmıştır.⁴⁸ Dönemin başlarında özellikle tarım da yakalanan ivme parasal genişlemeye yol açmıştır. Oluşan parasal genişlemeyle birlikte ortaya çıkan enflasyon 1958 yılında devalüasyon uygulamasına neden olmuştur. GSYH dönem başında 3,5 milyar dolardan dönem sonunda ise 3 kattan fazla artış göstererek 12 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Bu dönem ortalama büyüme %7'nin üzerinde olmuştur. Ancak dönem sonunda ekonomide yaşanan olumsuzluklar ilk dönemin olumlu havasını yok etmiştir. Dönem sonundaki olumsuz göstergelerle beraber 1960 askeri darbesi gerçekleştirilmiş ve böylece başlangıçta yaşanan ani ve hızlı büyüme, plansız ve programsız politika uygulamaları sonucunda önemli bir ekonomik çöküşle sonuçlanmıştır.⁴⁹

1950-60 döneminin en büyük sıkıntısı planlı ve programsız bir ekonomik düzenin var olmasıdır. Bu yüzden 1961 yılında planlamayı koordine etmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur.⁵⁰ Böylece yapılacak olan ekonomi politikalarının planlama tabanlı 1960 sonrası dönemde atılmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma planı (1963-67) uygulanmış ve başarılı sonuçlara

ulaşılmıştır. Planlarla ulaşmak istenen hedef, gelişmiş ülkelerle aradaki farkı kapatmak ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Türk plan modeli kamu kesimi için zorunlu özel sektör için ise yol gösterici nitelikte olmuştur. Bu dönemin en büyük özelliği ithal ikameci bir anlayış ile ekonomiyi yönlendirmektir. 1973 Petrol Krizi ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı bu dönemin ekonomik dengesini alt üst eden ve ambargo ile sonuçlanan bir siyasi kriz yaratmıştır.⁵¹ Bunlara ek olarak ithal ikamede üretilen ürünlerin lüks tüketime konu olması da ülkede ekonomik göstergeleri olumsuzlaştırmıştır. Bu dönemde özellikle baş gösteren popülist politikalar sonucunda geniş halk kesimleri siyaset sahnesine girmiş oy pazarlığı, seçim öncesi vaatler, kamu personel alımı ve tarım desteklemeleri gibi oy maksimizasyonunu artırıcı faaliyetler politikacılar tarafından izlenir hale gelmiştir.⁵²

1979 yıllarına gelindiğinde ise ekonomi politikalarının geniş halk kesimini ve sermaye sınıflarını derinden etkilemesi ve ülkede yaşanan siyasi sorunlar büyük bir bunalıma neden olmuştur. 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül askeri darbesiyle gelişen yeni ekonomik politikaları günümüze kadar geçerli olan serbest ekonomi koşullarını oluşturmuştur.⁵³ Bu dönemde liberal politikaların getirdiği havayla beraber ekonomi gelişme trendine girmiş ve Özal dönemiyle beraber kamu harcamalarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Dolaysız vergilerle artış yaşanmış, bununla beraber Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ağır

⁴⁸ Cem EROĞUL, *Demokrat Parti ve İdeolojisi*, Yordam Kitabevi, İstanbul 2014, s. 266.

⁴⁹ Mahfi EĞİLMEZ, *Değişim Sürecinde Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2018, s. 143.

⁵⁰ Recep FEDAI, "Devlet Planlama Teşkilatından Kalkınma Bakanlığına: Planlama Anlayışında Yaşanan Değişim", *Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, s. 415.

⁵¹ Salih ÖZTÜRK ve Selim SAYGIN, "1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu", *BJSS Balkan Journal of Social Sciences*, Cilt 2, Sayı 12, s. 6.

⁵² Korkut BORATAV, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*, İmge Yayınevi, İstanbul 2018, s. 140.

⁵³ İlyas KARABIYIK ve Metin UÇAR, "Türkiye'de 1980 sonrası uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s. 41.

finansal yükler ile karşılaşmıştır. 1980-90 arası dönemde genel bütçe verilerine bakıldığında ise dönem bütçelerinin tümünün açık verdiği ve giderlerin gelirlerden daha fazla artış yaşadığı görülmektedir.⁵⁴ Bu dönemle beraber gelişen yeni sağ akımıyla birlikte Özal'ın politikayı etkili kullanarak seçmenleri etkileme yoluna gittiği de görülmüştür. Popülist politikaların temellerinin Demokrat Parti (DP) ile atıldığı düşünülse bile en yaygın örnekleri Özal dönemiyle beraber kendini göstermektedir. Böylece ekonomik göstergeler karşısında oy ve çıkar maksimizasyonu egemen olmaya başlamıştır.⁵⁵

2.2- 1980-2019 Yılları Arasında Yapılan Genel ve Yerel Seçimlerin Değerlendirilmesi

2.2.1- ANAP Dönemi

Ülkelerin içinde bulundukları ekonomik koşullar sadece ekonomi politikalarıyla değil aynı zamanda siyasal gelişmeler, yargısal kararlar ve askeri kurumların ülkedeki etkinlikleri dikkate alınarak belirlenirler. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde yaşanan siyasi ve askeri etkinlik mücadelesi ekonominin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.⁵⁶ Huntington, bir ülkenin siyasi istikrarının o ülkeyi refaha götüreceğini söyler. Gelişmiş ülkelerin çoğunun siyasi istikrar ile ekonomik istikrar arasındaki uyumundan bahseder. Ayrıca ülkeyi ilerlemeye sürükleyen değer in siyasal istikrardan geçtiği ve böylece ekonomide kalkınmanın gerçekleşeceğini dile getirir.⁵⁷

12 Eylül 1980 askeri darbesi bu anlamda ülke ekonomisini şekillendirmede önemli rol oyna-

mıştır. Ülkede yaşanan darbe ile ülke yönetimi yaklaşık olarak 3 boyunca yıl askeri yönetim devralmıştır. Darbe sonrasında yeni seçim kanunuyla beraber %10 barajı konulmuş ve birçok siyasetçiye yasak getirilmiştir.⁵⁸ Böylece 1983 yılında yapılan ilk genel seçimde Necdet Calp'ın Halkçı Parti'si, Turgut Özal'ın ANAP'ı ve Turgut Sualp'in Milliyetçi Demokrasi Partisi seçimlere katılmak için onay alan üç parti olmuştur. Bu seçimin yapıldığı dönem ve koşullar göz önüne alındığında seçimin serbest seçim olarak nitelendirilmesinin güç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı 6 Kasım 1983 genel seçimini politik konjonktür hareketleri bağlamında ele almak doğru olmayacaktır. Ancak bu döneme ilişkin durum tespiti yapılarak sonraki seçimlerin analizi yapılacaktır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin finansman dengelerine bakılarak yerel yönetim seçimlerinde ortaya çıkan politik konjonktürel hareketlenmeler incelenecektir.

Politik konjonktür hareketleri kamu ekonomisinin seçimlere yönelik olarak şekillenmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda politik konjonktür hareketleri seçimlerden önce ve seçimin yapıldığı yılda bütçe giderlerinde artışa yol açarken seçimlerin ardından bütçe giderlerinde azalmaya neden olmaktadır. Seçimlerden önce ve seçimin yapıldığı yıl da ise bütçe gelirlerinde azalma ve seçimlerden sonraki yıllarda da artışlar görülmektedir. Bununla beraber parasal genişlemeden dolayı enflasyonun seçim öncesi ve seçim yılında daha da yükseldiği ve işsizliğin azaltılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bütçe dengesinde, seçim öncesi ve seçimin yapıldığı yılda açık ya-

⁵⁴ Recep TEMEL, "İktisadi Liberalizmin Özal Dönemi Maliye Politikalarına Etkisi", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 33, 2017, s. 119.

⁵⁵ Barış YETKİN, *Popülizm ve Özal-Erdoğan*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Yayınları, Antalya 2010, s. 10.

⁵⁶ Arif ÖZSAĞIR, "Askeri Darbe ve Müdahalelerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Gaziantep University Journal of Social Sciences, Cilt 4, Sayı 12, 2013, s. 760.

⁵⁷ Samuel Huntington, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, New Haven and London 1968, s. 41.

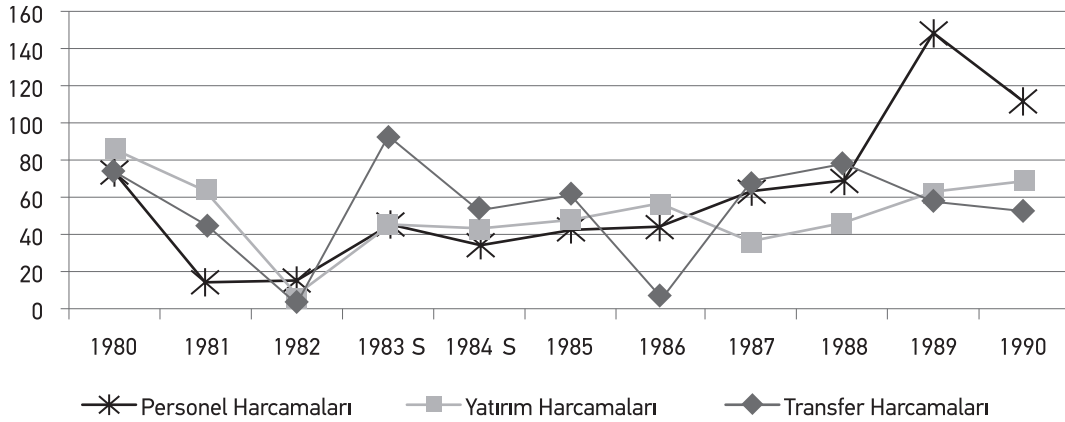
⁵⁸ Türkmen GÖKSEL ve Yetkin ÇINAR, *Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri*, TEPAV Yayınları, Ankara 2019, s. 17.

şanırken seçimlerden sonraki yılda ise dengeyi sağlamak için çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca seçimlerden önceki-sonraki dönemlerde politik hedefler uğruna vergi tahsilatlarında da değişimler yaşandığı görülmektedir (Tablo 1).

6 Kasım 1983 genel seçimi döneminde, enflasyon oranlarının seçim öncesinde düşük olduğu, seçim yılında artış yaşandığı ve seçimden sonraki yılda bu artışın devam ettiği görülmektedir. GSYH'ya bakıldığında ise seçim öncesi yıla göre büyüme oranında artış yaşanırken seçimden sonraki yılda da büyüme oranında artış devam etmiştir. 1983 genel seçimlerinde kamu harcamalarına baktığımızda seçim öncesi yılda

kamu giderleri %8,1 oranında artmış, seçim yılında %65,2'ye yükselmiş ve seçimlerden sonraki yılda ise %18'4'lük bir azalış meydana gelmiştir. Kamu gelirlerinde seçim öncesi yıla göre artış yaşanmıştır. 1983 genel seçiminde personel harcamalarında %30,8, yatırım harcamalarında %39,1 ve transfer harcamalarında %88,7'lik artış gözlemlenmiştir. Hem 1983 genel seçiminde hem de 1984 yerel seçiminde bütçe açığının bir yıl önceki orana göre artış içerisinde olduğu görülmüştür. Çalışmada kullanılan grafiklerde 1980-2019 dönemleri arasındaki personel harcamaları, yatırım harcamaları ve transfer harcamalarının bir önceki yıla göre artış oranları gösterilmektedir.

Grafik 1: 1980-1990 Dönemi Personel, Yatırım ve Transfer Harcamalarının Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları (%)

Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

29 Kasım 1987 genel seçiminde enflasyon oranı bir önceki yıl oranına göre artış göstererek %55,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Seçimden önceki yıl kamu harcamalarındaki artış %28 düzeyinde iken seçim yılında %25,9'luk artış yaşanmış, kamu gelirlerinde de artış yaşanmasına karşın seçimden sonraki yıl kamu geliri artışına

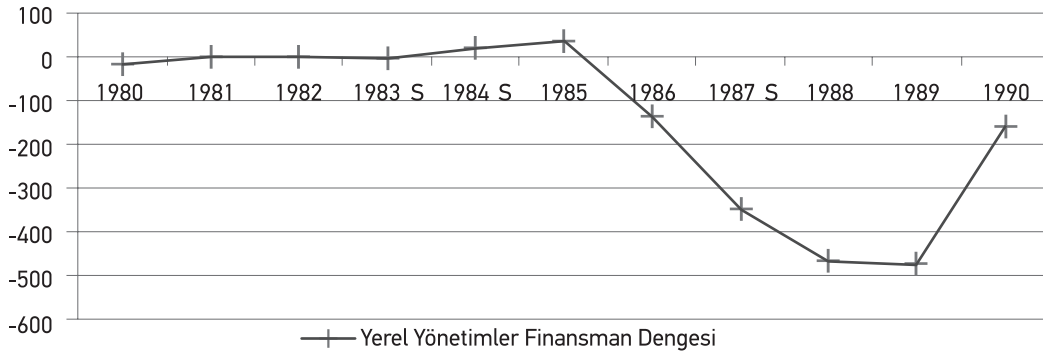
devam etmiştir. Kamu gelirlerindeki artışın nedeni 1985 yılında Özal hükümeti döneminde kabul edilen Katma Değer Vergisi (KDV) yaklaşık olarak tüm vergi gelirlerinin %20'sini temsil eden özelliğinden kaynaklanmaktadır.⁵⁹ Büyüme oranında bir önceki yıla göre artış yaşanırken seçimden sonraki yılda %8,36'luk bir küçülme ya-

⁵⁹ Ali ÇELİKKAYA. "Katma Değer Vergisinde Yeni Model Arayışları Üzerine Bir İnceleme". Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. Cilt 14. Sayı 1. 2016. s. 193.

şanmış ve %1,45 düzeyinde büyüme oranı yakalanmıştır. 1987 Genel seçiminde seçimden önceki yılda personel harcamaları %44,3 iken seçim yılında ise bu oran %18,5'luk bir artış göstermiştir. Seçim ekonomisi varsayımına paralel olarak yatırımlar da seçim yılında bir önceki yıla göre azalış göstermiştir. Transfer harcamalarında seçimden önceki yıla göre %61,8'lik bir artış yaşanmıştır. Kamu harcamalarındaki bu artış bütçe dengesinin başka bir deyişle bütçenin seçim

yılında açık verme oranını artırmıştır. Vergi gelir tahsilat oranı seçim öncesi yılda artış göstermiştir. Bu durum seçim yılında da devam ederek %91,48'e yükselmiş ve seçimden sonraki yılda %84,65'e düşmüştür. Buradaki düşüşün nedeni seçim yılından sonra yapılacak olan 1989 yerel seçimlerine bağlanabilir. Dolayısıyla 1987 genel seçimlerinde seçimleri kazanma uğruna kamu harcamalarında artışa gidildiği görülmektedir.

Grafik 2: 1980-1990 Yerel Yönetimler Finansman Dengesi

Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1989 yerel seçimlerinde seçim yılından önceki enflasyon oranı artış göstermiştir. Büyüme oranı da azalarak artış göstermiş (bir önceki yıla göre) ve kamu giderleri de kamu gelirleri gibi artış göstermiştir. 1989 yerel seçiminde özellikle personel harcamalarında yaşanan %148,1'lik artış o dönemdeki işveren-işçi kavgasını önleme mahiyeti taşıyor gibi görünse de asıl neden bu dönemdeki Kamu İktisadi Teşebbüslerin (KİT) ücret-maaş maliyetlerindeki artıştan kaynaklıdır.⁶⁰ Yine bu dönemle beraber ANAP'ın tek başına iktidar dönemi son bulmuş ve ciddi siyasi krizlerin olduğu döneme girilmiştir. ANAP iktidarı sonrası 2002'ye kadar sık sık koalisyonların

oluştugu dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Personel harcamalarındaki bu artışın yanında yatırım ve transfer harcamalarında da seçim döneminde artış meydana gelmiştir. Yerel yönetim finansman dengesindeki açık, bir önceki yıla göre yaklaşık olarak 2,5 kat artış göstermiştir. Seçimden sonraki yılda ise yerel yönetim finansman dengesindeki açık miktarında azalış görülmüştür (Grafik 2).

2.2.2- Koalisyonlar Dönemi

ANAP'ın tek parti iktidarının son bulmasıyla Türkiye 2002 yılına kadar koalisyonlarla yönetilmiştir. Roubini ve arkadaşları, 15 OECD ülkesini

⁶⁰ Haluk TANDIRCIÖĞLU. *Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 4. Sayı 3. 2002. s. 199.

ele aldıkları çalışmalarında koalisyon dönemlerinin tek parti dönemlerine göre daha çok bütçe açıklarına neden olduğu üzerinde durmuşlardır.⁶¹ Türkiye’de de koalisyon hükümetleri (1991-2002) dönemlerinde bütçe açıkları genel olarak tek parti iktidarı dönemlerinden daha yüksek görülmüştür (Tablo 1). Bu dönemde toplamda 3 genel seçim yapılmış ve 11 hükümet değişimi yaşanmıştır. Koalisyonda bulunan partilerin karar almada yaşadığı problemler ülkedeki ekonomik koşulları zorlaştırmıştır. Özellikle bu dönemde yaşanan politik konjonktür hareketleri siyasal istikrarın ekonomik istikrar için son derece önemli olduğunun en büyük göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶²

1991 yılında yapılan genel seçimde enflasyon önceki yıllarda azalış göstermiş seçimden sonraki yılda ise artış göstermiş ve aynı zamanda seçim yılından itibaren işsizlik de artmıştır. Seçim öncesi yılda GSYH’da artış yaşanmış seçim yılında ekonomik büyüme azalarak artmıştır. Aynı zamanda seçimden sonraki yılda da ekonomik büyüme

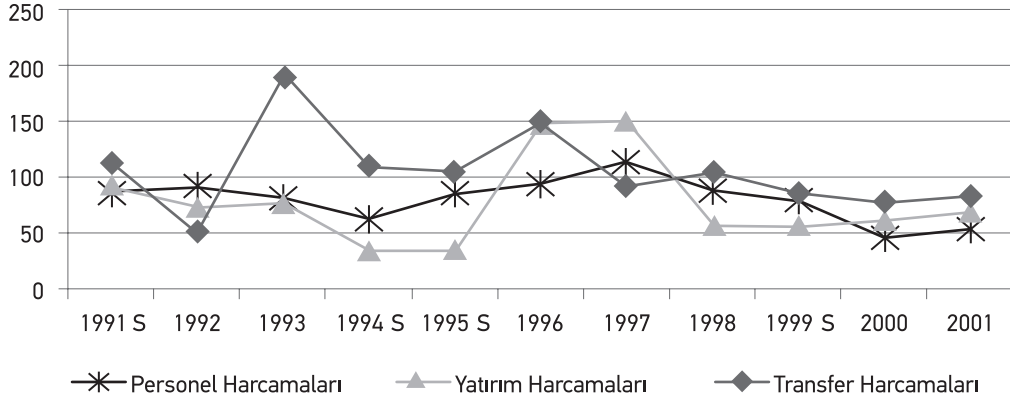
oranı artmıştır. 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde kamu harcamaları seçimden önceki yıllarda artmış seçim yılında ise bir önceki yıla göre %18 daha fazla artış yaşanmıştır. Seçimden sonraki yılda ise %23,5’lik bir düşüşle %70,20’lik bir oranla gerçekleşmiştir. Seçim döneminde bütçe gelirlerinde yaşanan %5,21’lik azalma ise seçim ekonomisinin yaşandığını kanıtlar niteliktedir (Tablo 1). 1991 seçimleri ardından yaşanan erken seçimle beraber, siyasal iktidar önceki dönem (1989) yerel seçimlerinde ikinci parti konumuna düşmüştür.⁶³ Böylece iktidarını tehlikeye düşürebileceği kaygısıyla yerel seçimlerden 1991 genel seçimine kadar kamu harcamalarında artış gerçekleştirmiştir. Seçimin gerçekleştiği 1991 yılında %86,2’lik personel harcamaları artışı, %92,7’lik yatırım harcamaları artışı ve %111,1’lik transfer harcamaları artışı yaşanmıştır. Ayrıca kamu kesimi borçlanma gereğinin artması ve seçim yılında artan bütçe açığının seçim sonrası azaltılmak istenmesi seçim odaklı olarak ekonomiye müdahale edildiğini desteklemektedir (Tablo 1).

⁶¹ ROUBINI ve diğerleri. *Government Spending and Budget Deficits in the Industrial Countries*. Economic Policy. Vol. 4. No. 8. 1989. s. 102.

⁶² İrfan NEZİROĞLU ve Tuncer YILMAZ. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 2*. 2015. s. 1627-2701. (https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/koalisyon_hukumetleri/Koalisyon_Hukumetleri_C2.pdf). Erişim tarihi: 10 Mart 2019.

⁶³ Cemal ALTAN. “Genel seçimler-yerel seçimler ilişkisi (1983-2004)”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 3. Sayı 12. 2005. s. 182.

Grafik 3: 1991-2001 Dönemi Personel, Yatırım ve Transfer Harcamalarının Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları (%)

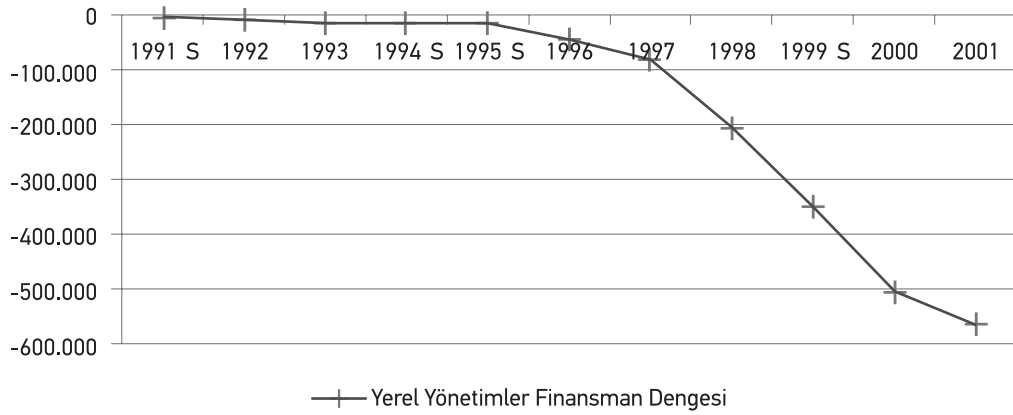
Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

27 Mart 1994 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde, bütçe giderleri seçim yılında bir önceki yıla göre %47,4'lük bir artış göstererek %117,6 olarak gerçekleşmiştir. Personel ve yatırım harcamalarında oransal bir azalış meydana gelirken özellikle transfer harcamalarında seçimden önceki yılda %190,6'lık bir artış, seçim yılında %110,3'lük bir artış ve seçimden sonraki yılda da yaşanan genel seçime bağlı olarak artış oranı devam etmiştir. Bu dönemde yerel yönetimler

finansman açıkları da seçimden önceki yıllarda açık vermiş seçimden sonraki yıllarda da bu açık devam etmiştir (Grafik 4). 1991-93 yılları arası dönem ülkedeki siyasi rekabettin arttığı ve siyasal iktidarların oy kaygısıyla gevşek maliye politikaları izlediği bir dönem olduğu için Çiller hükümetinin faizleri düşürerek ekonomiyi canlandırmak istemesi ülkeyi 1994 ekonomik krizine götürmeye yetmişti.⁶⁴ Krizin etkileri kendisini daha sonraki dönemlerde de hissettirmiştir.

⁶⁴ Cüneyt AKMAN. *Marksist Kriz Teorileri Işığında Küresel Kriz*. Kalkedon Yayınevi. İstanbul 2010, s. 213.

Grafik 4: 1991-2001 Dönemi Yerel Yönetimler Finansman Dengesi (Milyon TL)

Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Nisan 1994 ekonomik krizinin etkilerinin devam ettiği dönemde yapılan 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde enflasyon oranı kriz yılında %124,5'e seçim yılında %88'e ve seçimden sonraki yılda %71,60'a düşürülmüştür. Alınan 5 Nisan istikrar kararları sayesinde enflasyon oranlarında düzelme yaşanmıştır.⁶⁵ Krizin etkisiyle ülke ekonomisi %6,10 oranında küçülmüş seçim yılında ise %8 düzeyine büyüme yakalanmıştır. Kamu harcamalarında da artış görülmüş ve özellikle transfer harcamalarındaki artış krizin etkilerine rağmen siyasal iktidarlar tarafından devam ettirilmiştir. Bu durum iktidarların oy maksimizasyonu pahasına kamu harcamalarını artırdığını ve seçim ekonomisinin uygulandığını desteklemektedir. Yine bu dönemle beraber uygulanan istikrar programı gereği ve tek sefere mahsus alınacak olan vergiler sebebiyle vergi tahsilat oranında %3,2'lik bir artış yaşanmıştır (Tablo 1).

1999 yılı hem genel hem de yerel seçimlerin bir arada yapıldığı bir dönemi ifade etmektedir.

Enflasyon oranında önceki yıllara göre azalış görülmekle beraber işsizlikte %1 düzeyinde artış meydana gelmiştir. Bu dönemde yaşanan 17 Ağustos 1999 depremi ülke ekonomisinde ciddi olumsuz etkiler bırakmıştır. Bundan dolayı kamu harcamaları seçim öncesi ve seçim sonrası dönemde azalmıştır. Bu durum seçim ekonomisi uygulamalarına aykırı bir durumdur. Ancak seçim dönemi bütçe dengesinin %8,78 açık vermesi (Tablo 1) ve seçim döneminde yapılan transfer harcamaları seçim ekonomisi uygulamalarının göstergeleri olarak kabul edilebilir.

2.2.3- AK Parti Dönemi

Ak Parti'nin iktidarıyla sonuçlanan 3 Kasım 2002 genel seçimleri Türkiye'de özellikle son yıllara damgasını vuran koalisyon dönemini bitirmiştir. Bu seçimde %10 barajına takılan bir önceki seçimde mecliste temsilcileri bulunan tüm iktidar partileri meclise girememiştir. 2002 genel seçimi koalisyonlar dönemi sorunlarının ve 2001 krizi etkisinin devam ettiği ve ülkenin içerisinde

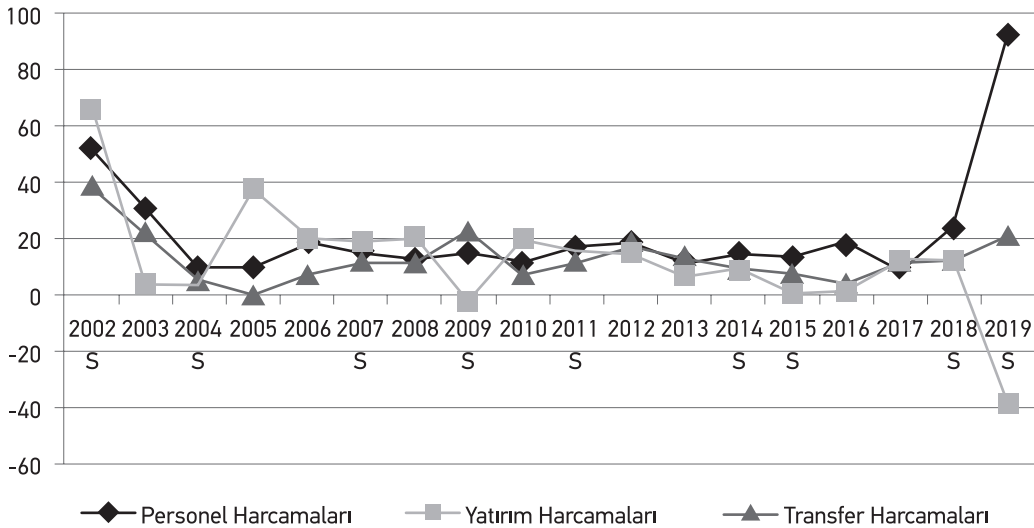
⁶⁵ Cengiz AKTAŞ. "5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Programı Öncesi ve Sonrası İthalat Fonksiyonu Katsayılarının Değişip Değişmediğinin Belirlenmesi". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 5. Sayı 2. 2000. s. 17.

bulunduğu ekonomik ve siyasi sorunlara çözümün arandığı önemli bir seçimdir. Böylece ülke yaklaşık olarak 42 yıl aradan sonra iki partili bir meclise kavuşmuştur. Oyların 2/3'ünü alan Ak Parti Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde yeni iktidar partisi olmuştur. 2002 yılında yaşanan siyasi sorunlar ve koalisyon hükümetinin seçimlere gitmek istemesi bu yıl için yapılacak olan politik konjonktür hareketleri uygulamalarının yorumlarını güçleştirmektedir.⁶⁶

Seçim öncesi döneme baktığımızda enflasyon %57,70 iken seçim döneminde %45 ve seçimin ardından ise %23,80 seviyesine inmiştir. Ancak seçimden sonraki dönemde işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. GSYH'daki gelişmeye bakıldığında ise 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle %9,50 oranında bir küçülme ortaya çıkmış

ve seçim yılında %7,90 ve seçimden sonraki yılda ise %5,90 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Bu da işsizliğin artmasındaki önemli bir etken olarak görülmüştür.⁶⁷ Kamu harcamaları açısından baktığımızda seçim öncesi yılda %72,5'lik bir artış yaşanmışken seçim döneminde %43,6'lık bir artış göstermiş ve seçimin ardından da %22,2'lik bir azalış yaşanmıştır. Kamu harcamalarının artış oranında 2001-2005 dönemi arsında oransal olarak azalış devam etmiştir. Kamu harcamalarındaki azalışa paralel olarak kamu gelirlerinde de azalış yaşanması 2002 seçimlerinde seçim ekonomisi uygulandığını göstermektedir. Yine bu dönemde yaşanan ekonomik krizin etkileri kendisini 2001'de %12,20 ile 2002'de %11,52 ve 2003'de %9'luk bütçe açığıyla hissettirmiştir.

Grafik 5: 2002-2019 Dönemi Personel, Yatırım ve Transfer Harcamalarının Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları (%)

Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

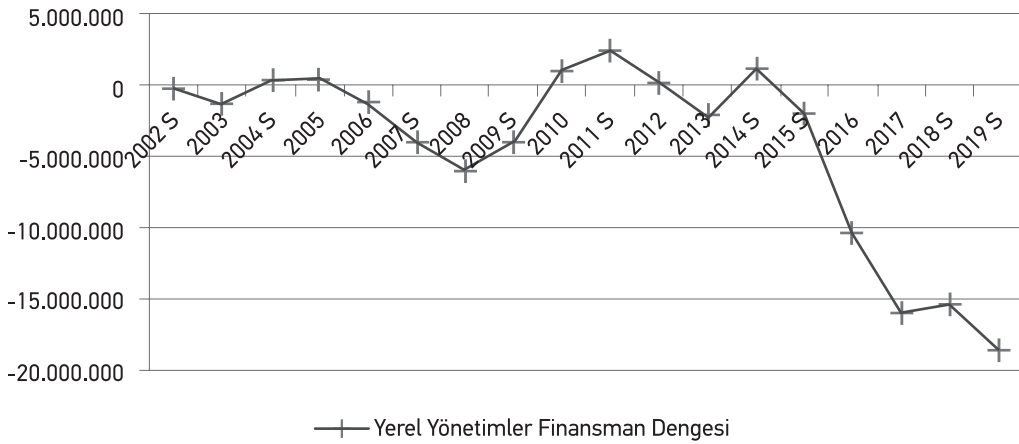
⁶⁶ GÖKÇE ve diğerleri. "3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim". Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Cilt 4. Sayı 2. 2011. s. 3.

⁶⁷ Suna KORKMAZ ve Metehan YILGÖR. 2001 Krizinden Sonra Türkiye'de Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki. 2009. s.171. (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/203460>). Erişim tarihi: 04 Mart 2019.

Kamu harcamalarının nitelik ve nicelik itibarıyla planlamasını sağlayan en önemli araç bütçedir. Bütçenin bu özelliği sayesinde devlet iktisat ve maliye politikalarının amaçlarına ulaşmada bütçe içinde yer alan kamu harcamalarını araç olarak kullanarak nihai hedefine ulaşmaya çalışır.⁶⁸ 2003 tarihinde çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu sayesinde yapılan düzenlemeler ile seçim ekonomisi uygulamalarının ortaya çıkması zorlaşmıştır. 5018 sa-

yılı Kanunla mali saydamlık, hesap verilebilirlik, mali disiplin ile mali kontrolün etkili sağlanması hedeflenmiştir.⁶⁹ Böylece kamu gelir ve giderlerinin seçim ekonomileri uğruna hareketlenmesi engellenmeye çalışılmıştır. 2001 yılından itibaren personel harcamalarında önceki yıllara nazaran bir azalış meydana gelmiştir. Bu durum özelleştirme ve taşeron içi uygulamasının 2000'li yıllardan sonra yaygınlaşmasına⁷⁰ bağlanabilir.

Grafik 6: 2002-2019 Dönemi Yerel Yönetimler Finansman Dengesi (Milyon TL)

Kaynak: Grafik Ek-1'deki tablo verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

2004 yılında yapılan yerel seçimlere baktığımızda personel, yatırım ve transfer harcamalarında azalış meydana gelmektedir. Bu dönemde yaşanan harca oranları seçim ekonomisi uygulamalarının görülmediğini göstermektedir. Yine bu dönemde seçim yılında ve seçimden sonraki yılda yaşanan yerel yönetimler finansman dengesinin fazla verdiği görülmektedir. (Grafik 6)

2007 yılında yapılan genel seçimde politik konjonktür hareketlerine bakıldığında, enflasyon oranının seçim öncesi dönemde %9,7 düzeyinde iken seçim yılında %8,4 ve seçimden sonraki yılda ise %10,1 düzeyinde olduğu görülmüştür. İşsizlik oranları ise seçim döneminden önce seçim dönemi ve sonrasında sürekli bir artış içerisindedir. Enflasyondaki değişim seçim ekonomisini gös-

⁶⁸ Esra SİVEREKLİ. "Türkiye'de Kamu Harcamalarının Denetiminde Bütçenin Rolü:2006-2013 Dönemi Analizi". Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi. Cilt 1. Sayı 2. 2014. s. 63.

⁶⁹ Esra DEMİRCAN. "Türkiye'de Bütçe Anlayışındaki Değişim Sürecinde Geline Aşama: 5018 sayılı Kanun İki Yaşında". Yönetim Bilimleri Dergisi. Cilt 5. Sayı 2. 2007. s. 27.

⁷⁰ Gazanfer KAYA. "Kamudaki Taşeron İşçileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Adıyaman Örneği". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 14. Sayı 55. 2015. s. 258.

terirken, işsizlikteki artış ise seçim ekonomisine aykırı durumu ifade etmektedir. 2005 yılından 2009 yılına kadar olan dönemde büyüme oranında düşüş görülmüştür. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz büyüme oranını düşürmüştür ve etkisini 2009 yılında göstererek ekonominin %4,7'lik bir küçülme yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca 2007 seçimlerinde bütçe harcamalarında seçim öncesi yıldan seçim dönemi ve sonrası yıla doğru bir azalma görülmektedir. Bu durum politik konjunktür hareketleri teorisine aykırı bir durumu ifade etmektedir. Aynı zamanda kamu gelirlerinde de seçim öncesi %25,72'lik artış seçim döneminde %9,73'lük artış ve seçimden sonraki yılda ise %10,11'lik artış yaşanmıştır. (Tablo 1)

Harcamaların ekonomik sınıflandırmasına baktığımızda ise cari harcamalar seçim öncesi döneme göre azalış göstermiştir. Yine yatırım harcamalarında da önceki döneme göre azalış yaşanmasına rağmen transfer harcamalarında seçim öncesi yıla göre seçim döneminde artış gerçekleşmiştir. Cari ve yatırım harcamalarındaki bir önceki döneme göre oluşan azalış politik konjunktür hareketleri teorisine uyuşmazken, transfer harcamalarının seçim döneminde artışı ve seçimden sonraki dönemde azalışı politik konjunktür teorisine ilişkilidir. (Tablo 1)

2009 yılında yapılan yerel seçimlerde kamu harcamalarında seçim öncesi dönemde %11,25'lik artış yaşanmış, seçim yılında ise bu artış %18,14 düzeyinde gerçekleşirken seçimden sonraki yılda ise %9,75 olarak gerçekleşerek politik konjunktür teorisine uyumlu sonuç ortaya koymuştur. Yine kamu gelirleri artış oranında seçim döneminde yaşanan azalma seçimden sonraki yılda %18,02 olarak gerçekleşmiştir. Bu seçim döneminde cari ve transfer harcamalarında artış söz konusu iken yatırım harcamaları oranında yaşanan azalış, seçimden sonraki yılda ise cari ve transfer harcamalarının azalış ve yatırım harcamalarının artışa geçmesi bu seçimlerde politik konjunktür hareketleri teorisinin varsa-

yımının geçerli olduğunu göstermektedir. 2009 yılı yerel seçimlerinde, yerel yönetimlerin finansman dengesinin 2005 yılından beri açık vermesi ve 2008 yılındaki krizle açıkların artmasına bağlı olarak bu açık azaltılmaya çalışılmıştır. (Grafik 6)

2011 yılında yapılan genel seçimde enflasyon oranı bir önceki döneme göre artış göstererek %10,5 düzeyinde gerçekleşmiş ve seçimden sonraki yılda bu oran %6,2 seviyesine düşürülmüştür. İşsizlik göstergesine baktığımızda ise işsizliğin seçim yılında önceki yıla göre düşmekte ve seçimden sonraki yılda da bu düşüşe devam ederek %9 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Enflasyon ve işsizlikteki bu değişim politik konjunktür hareketleri teorisine aykırı durumu ifade etmektedir. Büyüme oranı da seçimden önceki dönem, seçim dönemi ve seçimden sonraki dönemde düşüş göstermiştir. 2011 genel seçiminde kamu harcamalarında azalış ve kamu gelirlerinde artış görülmektedir. Bu durum politik konjunktür teorisine aykırı durumu ifade etmektedir. Cari harcamalar seçim öncesi dönemden seçim sonrası döneme doğru artış göstermiş bunun yanında yatırım harcamalarında azalış yaşanmıştır. Ayrıca seçim öncesi yılda transfer harcamaları oranı seçim yılında artış göstermiş ve seçimden sonra da bu artış devam etmiştir. Cari, yatırım ve transfer harcamalarındaki bu değişim politik konjunktür hareketleri teorisine aykırı durumu ifade etmekte iken seçimden önceki yılda vergi tahsilat oranının düşüp seçimden sonraki yılda tekrar artması politik konjunktür hareketleri teorisine ilişkilendirilebilir. (Tablo 1)

2014 yılında yapılan yerel seçimler ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde enflasyon, seçimlerden önceki dönemde %7,4'ten seçim yılında %8,2'ye çıkmış ve seçimden sonraki yıl %7,66 düzeyinde gerçekleşmiştir. İşsizlik seçim öncesi, seçim yılı ve sonrasında artış göstermiştir. Kamu harcamalarında ise seçimlerden önceki dönemde %17,21, seçim yılında %9,16 ve seçimden sonraki yılda ise %13,49'luk oranla artış

yaşanmıştır. Kamu gelirlerinde ve vergi tahsilat oranında seçim yılında azalış ve seçimden sonra tekrar bir artış görülmüştür. Bu seçim döneminde politik konjonktür hareketleri teorisine ilişkin durumlar yaşanmıştır.

7 Haziran 2015 yılında yapılan genel seçimler hükümet kurulamaması sebebiyle 1 Kasım'da yenilenmiştir. Bu dönemde enflasyon oranında seçim öncesi ve sonrası dönemde düzelme yaşanmıştır. Ancak işsizlik seçim öncesi ve sonrası yılda sürekli artmıştır. Kamu giderlerinde seçim dönemi ve sonrasında artış yaşanmıştır. Kamu gelirlerinde ise seçim öncesi ve sonrası yılda artış görülmüştür. Bu veriler 2015 genel seçiminin politik konjonktür teorisine aykırı sonuçlar verdiğini göstermektedir. (Tablo 1)

24 Haziran 2018 genel seçimi dönemini hükümetin maliye politikası araçlarında önemli değişimler yarattığı dönemdir. Bu anlamda ilk olarak, 2017 yılında çıkartılan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile emeklilere normal aylıklarının yanında her bayram döneminde 1.000 Türk Lirası (TL) ikramiye ödemesi ve bunun yanında dul ve yetim aylığı alan kişiler de belirlenen oranda ikramiyeden faydalanabilecektir. İkinci olarak, merkezi ve yerel yönetimler bünyesinde yaklaşık 800.000 üzerinde çalışan kadro güvencesine kavuşmuş işçiler yeni haklar elde etmiş ve bu da ekonomi üzerinde konjonktürel etkilerin dışında ciddi yükler bindirmiştir. Üçüncü olarak, 1,5 milyon seçmenin (polis, hemşire, öğretmen ve bazı idareciler) ek göstergelerinin 3600'a çıkacağı vaadi seçimleri etkileme açısından önemli bir gelişme olarak görülse de Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kayıt girişlerinin yapılacak olması

bunun sonuçlarının seçimlerden sonraki yıllara aktarılacağını göstermektedir. Verilen vaatler ve gerçekleştirilen vaatlerin yanında ülkede yaşanan 15 Temmuz darbe girişimi, Brunson krizi⁷¹ ve Suriye harekâtlarının etkileriyle birlikte ülke ekonomisinde döviz kurunda artış yaşanmış, TL değer kaybetmiş ve ülke ciddi bir ekonomik krize girmiştir. Ülke ekonomisi 2017 yılından sonra %-2,6 küçülmüş ve bu durum 2019 yılında da devam etmiştir. Gelişmeler paralelinde fiyatlar da sürekli bir artış ve işsizlik yükselme eğilimi göstermiştir.⁷² Personel harcamalarında görülen artışın nedeni taşeron işçilerin kamu personeli statüsüne geçmesinden kaynaklanmaktadır. Kamu gelirlerinde artış yaşanması bedelli askerlik ve imar barışı, Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), vergi afları ve varlık beyanı sonucu alınacak olan vergiden feragat edilmesi durumlarına bağlanabilir.⁷³ Ancak ekonomide yapılan bu tür iyileştirmeler kısa süreli ve süreklilik arz etmeyen bir yapıya sahip olduğundan dolayı ülke ekonomisine uzun vadede negatif bir etki oluşturmuştur. Bu etki kalıcı yapısal çözümler yerine politik konjonktür hareketlerin uygulandığını göstermektedir.

31 Mart 2019 yerel seçimleri Türkiye açısından son derece önemli bir seçim olarak tamamlanmıştır. 2002'den beri Ak Parti'nin iktidarında ekonomide inişli çıkışlı kısa dönemler (2008 krizi) haricinde genel görünüm olumlu seyir göstermiştir. Ancak 2015 yılından sonra yapılan seçimler, ülkenin güvenlik kaygısı, darbe girişimi ve siyasi sorunlar beraberinde ekonomide olumsuzlukların oluşmasına neden olmuştur. Böylece Ak Parti oluşan ekonomik olumsuzlukların oy kaybına neden olacağını düşüncesiyle

⁷¹ Recep YORULMAZ. "ABD Yaptırımları ve Kur Krizinin Bölge Ekonomilerine Yansımaları". Ortadoğu Araştırma Merkezi Analiz. Sayı 218. 2018. s. 3.

⁷² Ümit AKÇAY. *Türkiye'de 2018-2019 Ekonomik Krizi*. (https://www.academia.edu/38565899/T%C3%BCrkiyede_2018-2019_Ekonomik_Krizi?auto=download). Erişim tarihi: 20 Temmuz 2019.

⁷³ Garanti Yatırım Araştırma. *Makro Veri Analizi. Merkezi Bütçe Göstergeleri* (<https://rapor.garantiyatirim.com.tr/arastirma/Butce1218.pdf>). Erişim tarihi: 20 Temmuz 2019.

hem 2018 genel hem de 2019 yerel seçimlerinde politik konjonktür hareketleri teorisi varsayımlarına göre hareket etmiştir. 2018 yılı seçimlerinin vaatlerinin yansımaları 2019 bütçesinde kendine yer bulurken enflasyon seçim dönemine kadar %19,58, işsizlik ise %14,7 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yerel seçimleri döneminde personel harcamalarının %92,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Yine 2019 yılında yatırımlar %38,43 düzeyinde düşüş göstermiş, transfer harcamalarında ise %8,66'lık artış yaşanacağı beklenmektedir. Transfer harcamasında beklenen bu artışa emeklilere uygulanan 1.000 TL'lik ikramiye ödemesinin etkisi olduğu düşünülmektedir. 2018 yılında gerçekleşen vergi tahsilât oranı düşerken 2019 yılında bu oranın artması beklenmektedir. 2019 yılı yerel seçimlerinde iktidar partisi tarafından genel seçim mahiyetinde vaatlerde bulunulması çok önemli büyükşehirlerin muhalefetin eline geçmesine neden olmuştur. Dolayısıyla 2002 yılından itibaren iktidar olan Ak Parti'nin 2018 genel ve 2019 yerel seçimleri dışında politik konjonktürel hareketleri uygulamalarını benimsemediği görülmektedir.

SONUÇ

Çalışma ile Türkiye'nin 1980 sonrası döneminden 2019 yılına kadar yapılan genel ve yerel seçimlerinin kamu harcamaları değişimine olan etkilerini, işsizlik, enflasyon, kamu gelir, vergi tahsilat oranı, bütçe açığı ve kamu kesiminin borçlanma gereği de analiz edilerek bu göstergeler ışığında politik konjonktür hareketleri teorisinin uygulamalarının yaşanıp yaşanmadığı incelenmiştir.

Tek parti döneminden çıkışı ifade eden 1946'lı yıllar genel ve yerel seçimlerde siyasi çıkarların ön plana çıktığı ve oy maksimizasyonu karşılığında bütçe dengesinde hareketlenmelere neden olduğu dönemin başlangıcını ifade etmektedir. Bu anlamda seçimleri tekrar kazanmak isteyen politikacılar kamu harcamalarıyla seçim öncesi ve

seçim döneminde ekonomiye müdahale ederek seçmenlerin oyunu almaya çalışmaktadır. Yapılan genişletici maliye politikaları yüksek enflasyon ve düşük işsizlikle sonuçlanırken, seçim sonrası dönemde ise daraltıcı maliye politikaları uygulanarak ekonomi dengeye getirilmeye çalışmaktadır. Çok partili hayatla beraber politik konjonktür hareketlerinin yaşandığı seçimler görülmüş ve 2001 mali krizinden sonra uygulanan yeni politikalar ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile bütçede mali disiplin, hesap verilebilirlik, şeffaflık ve kontrol ön planda tutulmuş ve politik konjonktür hareketlerine bağlı olarak gerçekleşen uygulamalar sınırlandırılmıştır.

1980-89 döneminde iki genel seçimde 2 hükümet, 1991-2002 arası dönemde üç genel seçimde 12 hükmet ve 2002 yılından itibaren yapılan beş genel seçimde 5 hükümet kurulmuştur. 1983 ANAP iktidarı döneminde politik konjonktür hareketlerinin yaşandığı görülmüştür. 1990 sonrası koalisyon döneminde politik konjonktür hareketleri uygulamalarının daha çok uyguladığı görülmektedir. 2002 sonrası iktidara gelen Ak Parti yaptığı düzenleme ve kamu mali yönetimine getirdiği disiplin ile bütçede kamu harcamalarının seyrinin politik konjonktür uygulamaları yönünde gelişimini engellemiştir. Ancak 2018 genel seçimi ve 2019 yerel seçiminde Ak Parti'nin de politik konjonktür hareketleri teorisine uygun olarak oy maksimizasyonuna giriştiği görülmektedir.

Sonuç olarak 1980 sonrası dönemden 2002 dönemine kadar olan yıllar arasında siyasal iktidarlar oy maksimizasyonu için politik konjonktür hareketlerine uygun olarak kamu harcamaları ve bütçe dengesine etki etmiştir. Ancak 2002 yılından sonraki dönemde (2018 genel ve 2019 yerel seçimleri hariç) gerek mali disiplini sağlayıcı siyasal zemin gerekse de tek parti iktidarının getirdiği avantaj kamu harcamalarının politik konjonktür hareketlerine maruz kalmadan değişimini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, Ü. (2019). *Türkiye’de 2018-2019 Ekonomik Krizi*. (https://www.academia.edu/38565899/T%C3%BCrkiye-de_20182019_Ekonomik_Krizi?auto=download). Erişim tarihi: 20 Temmuz 2019.
- AKINCI, A. ve USTA, S. (2015). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Cilt 17. Sayı 29. s. 41-52.
- AKMAN, C. (2010). *Marksist Kriz Teorileri İşğinde Küresel Kriz*. Kalkedon Yayınları. İstanbul.
- AKTAŞ, C. (2000). *5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Programı Öncesi ve Sonrası İthalat Fonksiyonu Katsayılarının Değişip Değişmediğinin Belirlenmesi*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 5. Sayı 2. s. 13-20.
- ALESINA, A. (1987). *Macroeconomic Policy in a Two-party System as a Repeated Game*. Quarterly Journal of Economics. No. 102. p. 651-678.
- ALTAN, C. (2005). *Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004)*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 3. Sayı 12. s. 174-190.
- BALKE, N. S. (1991). *Partisanship Theory, Macro Economic Outcomes and Endogenous Elections*, *Southern Economic Journal*. Vol. 4. No. 57. s. 920-935.
- BALLYEMEZ, A.S. (2018). *Seçimlerin Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri ve 2018 Seçimleri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 16. Sayı 4. s. 161-195.
- BORATAV, K. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi*. 23 Baskı. İmge Kitabevi. İstanbul.
- CEBECİ, İ. (2019). *Politik Konjonktür Teorileri: Literatür Taraması, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 12. Sayı 62. s. 1194-1203.
- CHAPPELL, H. W. Jr. ve KEECH, R. W. (1985). *A New View of Political Accountability for Economic Performance*. *American Political Science Association*, Vol. 1. No. 79. s. 10-27.
- CİNKO, L. (2005). *Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 19. s. 325-339.
- Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı. (<http://www.sbb.gov.tr/>). Erişim tarihi: 01 Mayıs 2019.
- ÇELİKKAYA, A. (2016). *Katma Değer Vergisinde Yeni Model Arayışları Üzerine Bir İnceleme*. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. Cilt 14. Sayı 1. s. 192-208.
- DAHL, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. Çev. Levent Köker. Yetkin Basımevi. Ankara.
- DEMİRCAN, E. (2007). *Türkiye’de Bütçe Anlayışındaki Değişim Sürecinde Geline Aşama: 5018 sayılı Kanun İki Yaşında*. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. Cilt 5. Sayı 2. s. 21-32.
- DRAZEN, A. (2001). *The Political Business Cycle After 25 Years*. (<http://www.nber.org/chapters/c11055>). Erişim tarihi: 25.04.2019.
- DUBOIS, E. (2016). *Political Business Cycles 40 Years After Nordhaus*. *Hal archives-ouvertes*. (<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01291401/document>). Erişim tarihi: 19 Nisan 2019.
- EDLIN, A., GELMAN, A. ve KAPLAN, N. (2005). *Voting as a Rational Choice: The Effect of Preferences Regarding the Well-being of Others*. (<https://pdfs.semanticscholar.org/10aa/af4da2f64d12c42d3bfe6e40e73902f29d04.pdf>). Erişim tarihi: 16 Nisan 2019.
- EĞİLMEZ, M. (2018). *Değişim Sürecinde Türkiye*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

- FIRAT, E. ve DEMİRTAŞ, C. *Konjonktürel Teoriler Işığında Türkiye’de Yaşanan 2000-2001 Krizinin Değerlendirilmesi*. Ekonomi Bilimleri Dergisi. Cilt 4. No 1. 2012. s. 25.
- ERKİŞİ, K. (2007). *Seçim Çevrimleri Teorileri: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- EROĞUL, C. (2014). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Yordam Kitap. İstanbul.
- ERYILMAZ, F. ve MURAT, D. (2015). *Searching for political business cycles in Turkey: Findings from fiscal policy*. International Journal of Economic and Administrative Studies. Vol. 17. s. 197-212.
- FEDÂİ, R. (2016). *Devlet Planlama Teşkilatından Kalkınma Bakanlığına: Planlama Anlayışında Yaşanan Değişim*. Siyasal Bilimler Dergisi. Cilt 3. Sayı 9. s. 410-422.
- Garanti Yatırım Araştırma. (2019). *Makro Veri Analizi. Merkezi Bütçe Göstergeleri* (<https://rapor.garantiyatirim.com.tr/araştırma/Butce1218.pdf>). Erişim tarihi: 20 Temmuz 2019.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, (<https://www.gib.gov.tr/>). Erişim tarihi: 01 Mayıs 2019.
- GÖKÇE, O., AKGÜN, B. ve KARAÇOR, Z. (2002). *3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim*. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Cilt 4. Sayı 2. s. 1-44.
- GÖKSEL, T. ve ÇINAR, Y. (2011). *Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri*. TEPAV Yayınları. Ankara.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (<https://www.hmb.gov.tr/>). Erişim tarihi: 01 Mayıs 2019.
- HIBBS, D. (1977). *Political Parties and Macroeconomic Policy*. American Political Science Review. No. 71. p. 1467-1487.
- HIBBS, D. (1994). *The Partisan Model Of Macro Economic Cycles: More Theory And Evidence For The United States*. Economics and Politics. Vol. 1. No. 6. p. 1-23.
- HUNTINGTON, S. P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press. New Haven and London.
- KAPANİ, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Bilgi Yayınevi. Ankara.
- NEZİROĞLU, İ. ve YILMAZ, T. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 2*. 2015. s. 1627-2701. (https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/koalisyon_hukümetleri/Koalisyon_Hukümetleri_C2.pdf). Erişim tarihi: 10 Mart 2019.
- KARABIYIK, İ. ve UÇAR, M. (2010). *Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi*. Akademik Araştırmalar Dergisi. Cilt 5. Sayı 2. s. 37-58.
- KARAÇOR, Z. ve SARAÇ, T. B. (2004). *Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması*. Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi. s. 101-118.
- KARAKAŞ, M. (2013). *Political Business Cycles in Turkey: A Fiscal Approach*. Yönetim ve Ekonomi. Cilt 20. Sayı 1. s. 245-262.
- KAYA, G. (2015). *Kamudaki Taşeron İşçileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Adıyaman Örneği*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 14. Sayı 55. s. 257-267.
- KAYA, G. (2015). *Kamudaki Taşeron İşçileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Adıyaman Örneği*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 14. Sayı 55. s. 258.
- KORKMAZ, S. ve YILGÖR, M. (2010). (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/203460>). Erişim tarihi: 04 Mayıs 2019.

- MEYER, S. D. (2004). *Protest and Political Opportunities*. Annual Reviews. No. 30. s. 125-145.
- NORDHAUS, W. (1975). *The Political Business Cycle*. Review of Economic Studies, No. 42. s. 169- 190.
- ONUR, S. (2001). *Politik Konjonktür Dalgalanmaları Ve Türkiye Uygulaması (1950-2000)*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 2. s. 157-184.
- ÖZKAN, F. ve TARI, R. (2011). *Türkiye’de 1980 Sonrası Seçim Dönemlerinin Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi Çerçevesinde Analizi*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 36. s. 223-238.
- ÖZSAĞIR, A. (2013). *Askeri Darbe ve Müdahalelerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*. Gaziantep University Journal of Social Sciences. Cilt 12. Sayı 4. s. 759-773.
- ÖZTÜRK, S. ve SAYGIN, S. (2018). *1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu*. BJSS Balkan Journal of Social Sciences. Cilt 2. Sayı 12. S. 1-12.
- PERSSON, T. ve TABELLİNİ, G. (1991). *Political Economics and Public Finance*. (<https://www.nber.org/papers/w7097.pdf>). Erişim tarihi: 10 Mart 2019.
- PINAR, A. (2017). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. Turhan Kitabevi. Ankara.
- ROGOFF, K. ve SIBERT, A. (1988). *Elections and Macro Economic Policy Cycles*. Review of Economic Studies. Vol. 55. No. 1. p. 1-16.
- ROGOFF, K. (1990). *Equilibrium Political Budget Cycles*. The American Economic Review. Vol. 1. No. 80. s. 21-36.
- ROUBINI, N., SACHS, J., HONKAPOHJA, S. ve COHEN, D. (1989). *Government Spending and Budget Deficits In The Industrial Countries*. Economic Policy. Vol. 4. No. 8. s. 100-132.
- SARIBAY, A. Y. (2014). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*. Sentez Yayıncılık. Ankara.
- SİVEREKLİ, E. (2014). *Türkiye’de Kamu Harcamalarının Denetiminde Bütçenin Rolü:2006-2013 Dönemi Analizi*. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi. Cilt 1. Sayı 2. s. 59-80.
- SUNA, K. ve YILGÖR, M. (2009). *2001 Krizinden Sonra Türkiye’de Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki*. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203460>). Erişim tarihi: 04 Mart 2019.
- TANDIRICIOĞLU, H. (2002). *Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 4. Sayı 3. s. 198-226.
- TELATAR, F. (1998). *Makro Ekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar*. Ekonomik Yaklaşım Dergisi. Cilt 9. Sayı 31. s. 37-60.
- TEMEL, R. (2017). *İktisadi Liberalizmin Özal Dönemi Maliye Politikalarına Etkisi*. Karahanoglu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Cilt 19. Sayı 33. s. 114-124.
- TUNA, O. ve YALÇINTAŞ, N. (1991). *Sosyal Siyaset*. Filiz Kitabevi. İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (<http://www.tuik.gov.tr/Start.do>). Erişim tarihi: 01 Mayıs 2019.
- WLEZIEN, C. (2015). *The My Picvoter? The Economy and US Presidential Elections*. Electoral Studies. No. 39. s. 195-204.
- YETKİN, B. (2010). *Popülizm ve Özal-Erdoğan*. Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları. Antalya.
- YORULMAZ, R. (2018). *ABD Yaptırımları ve Kur Krizinin Bölge Ekonomilerine Yansımaları*. Ortadoğu Araştırma Merkezi Analiz. Sayı 218. s. 3.

Ek-1: Tablo 1: Çalışmanın Analizi için İhtiyaç Duyulan Veriler

Yıllar	Enflasyon Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	GSMH Değişimi (%)	Konsolide Bütçe Giderleri değişimi (%)	Konsolide Bütçe Gelirleri Değişimi (%)	Cari harcamalar Değişim oranları			Bütçe açığının GSYH'ya oranı (%)	Vergi geliri tahsilat oranları (%)	Politik Durum	
						Personel Har. (%)	Yatırım Har. (%)	Transfer Har. (%)			İktidarda olan Parti	Seçim
1980	107,2	14,4	-2,80	81,4	72,45	74,6	86,4	73,8	2,28	76,94		
1981	36,8	14,8	4,81	42,2	55,48	15,1	63,6	44,6	0,95	78,74		
1982	27,0	7,6	3,09	8,1	5,58	14,4	6,7	3,4	1,05	82,01		
1983	37,1	7,5	4,21	65,2	66,18	45,2	45,8	92,1	1,49	73,42	ANAP (Sağ)	Genel
1984	49,7	7,4	7,11	46,8	39,85	33,5	42,9	53,0	1,62	64,23		Yerel
1985	44,2	6,9	4,30	51,8	58,63	42,3	48,1	61,1	1,10	66,55		
1986	30,7	7,7	6,76	28,0	19,62	44,3	56,5	6,2	1,77	90,8		
1987	55,1	8,1	9,81	53,9	46,01	62,8	34,6	68,0	2,37	91,48	ANAP (Sağ)	Genel
1988	61,6	8,4	1,45	67,7	68,39	68,7	45,5	77,8	2,14	84,65		
1989	64,3	8,7	1,63	81,3	78,36	148,1	61,7	57,3	2,47	87,9		Yerel
1990	50,0	8,00	9,40	75,8	80,35	111,1	68,3	52,6	2,22	85,9		
1991	52,60	8,20	0,30	93,7	75,14	86,2	92,7	111,1	3,88	82,5	DYP-SHP (Sağ)	Genel
1992	67,10	8,50	6,40	70,20	75,14	90,9	71,7	48,2	3,20	81,7		
1993	55,20	8,90	8,10	117,6	100,66	80,2	76,1	190,6	5,00	81,3		
1994	124,5	8,60	-6,10	84,0	110,34	61,1	33,8	110,3	2,84	82,8		Yerel
1995	88,00	7,60	8,00	91,1	87,49	84,1	33,7	104,0	3,04	85,6	DYP-SHP (Sağ-Sol)	Genel
1996	71,60	6,60	7,10	129,7	93,57	93,8	147,9	148,1	6,20	88,1		
1997	78,40	6,80	8,30	103,2	113,16	112,8	150,7	91,0	5,85	89,8		
1998	69,7	6,90	3,90	94,0	103,11	86,7	56,1	104,0	5,46	89,5		
1999	68,8	7,70	-6,10	79,9	60,29	78,6	54,5	84,2	8,78	86,8	ANAP-DSP-DTP (Sağ-Sol)	Yerel ve Genel
2000	53,70	6,50	6,30	66,3	76,62	44,4	60,3	76,3	8,01	90,5		
2001	57,70	8,40	-9,50	72,5	64,13	52,4	67,7	82,9	12,20	90,3		
2002	45,00	10,30	7,90	43,6	46,65	51,8	66,1	38,8	11,52	91,4	AK Parti (Sağ)	Genel
2003	23,80	10,50	5,90	21,4	32,61	30,8	4,2	22,0	9,00	92,5		
2004	9,4	10,80	9,4	10,80	9,92	20,76	3,62	4,78	5,42	93,0		Yerel
2005	7,7	10,60	8,4	6,89	24,62	10,0	38,37	-0,17	1,22	92,0		
2006	9,7	10,20	6,9	19,13	25,72	18,7	19,64	6,66	0,83	92,2		

2007	8,4	10,30	4,7	14,56	9,73	15,2	19,16	12,35	1,75	91,1	Ak Parti (Sağ)	Genel
2008	10,1	11,0	0,7	11,25	10,11	12,1	20,99	10,83	1,91	89,7		
2009	6,5	14,0	-4,7	18,14	2,80	14,5	-2,96	22,45	5,40	87,4		Yerel
2010	6,4	11,9	9,2	9,75	18,02	11,4	19,55	7,15	3,63	86,2		
2011	10,5	9,8	8,8	6,88	16,73	17,0	15,38	11,54	1,47	85,6	Ak Parti (Sağ)	Genel
2012	6,2	9,0	2,1	15,03	12,01	18,6	15,06	17,27	1,94	86,4		
2013	7,4	8,9	4,1	12,80	17,21	11,3	6,7	14,14	1,10	86,8		
2014	8,2	9,9	2,8	9,93	9,16	14,7	8,9	9,6	1,14	85,2		Yerel
2015	7,66	10,3	4,0	12,83	13,49	11,2	0,86	7,6	1,08	84,7	Ak Parti (Sağ)	Genel
2016	7,78	10,9	2,9	15,36	14,78	17,4	1,01	3,75	1,26	81,2		
2017	11,13	10,9	7,4	16,13	13,78	10,4	12,2	11,8	1,59	82,3		
2018	16,24	11,0	-2,6	22,44	20,20	26,0	12,4	12,44	1,93	81,4	Ak Parti (Cumhur İttifakı)	Genel
2019 ¹	19,58	14,7	-2,3	28,4	15,9	92,5	-38,43	21,1	1,8	85,9		Yerel

Kaynak: (<http://www.sbb.gov.tr/>. <http://www.tuik.gov.tr>. www.hmb.gov.tr/). (www.gib.gov.tr). Verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

⁷⁴ 2019 Dönemine ait veriler Hazine ve Maliye Bakanlığı tahmini verilerinden alınmıştır.